

उत्तरमध्यमा द्वितीयखण्ड (12वीं) वार्षिक परीक्षा 2025-26

विषय कोड : 1202

प्राचीन व्याकरणम्

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

निर्देश: - सर्वे प्रश्नाः संस्कृते समाधेयाः।

1. उचितविकल्पं चित्वा लिखत -

1×6=6

(क) वेदानाम् अङ्गानि सन्ति -

(i) पञ्च

(ii) षट्

(iii) सप्त

(iv) अष्ट

(ख) वेदानां मुखमस्ति -

(i) व्याकरणम्

(ii) ज्यौतिषम्

(iii) निरुक्तम्

(iv) शिक्षा

(ग) “शब्दानुशासनम्” इत्यत्र समासः अस्ति -

(i) तत्पुरुषः

(ii) अव्ययीभावः

(iii) द्वन्द्वः

(iv) बहुव्रीहिः

(घ) संस्कृते लिङ्गानि भवन्ति ?

(i) त्रीणि

(ii) चत्वारि

(iii) पञ्च

(iv) षट्

(ङ) शेषावतारः कोऽस्ति ?

(i) पाणिनिः

(ii) कात्यायनः

(iii) पतञ्जलिः

(iv) कोऽपि न

(च) सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे पङ्क्तिः अस्ति -

(i) लिङ्गानुशासने

(ii) पाणिनीयशिक्षायाम्

(iii) अष्टाध्याय्याम्

(iv) महाभाष्ये

2. रिक्तस्थानानि पूरयत -

1×6=6

(क) वाग्योगविद् चापशब्दैः।

(दुष्यति/पुष्यति)

(ख) यत्र मनसावाचमक्रता।

(वीराः/धीराः)

(ग) यस्य ते सिन्धवः।

(सप्त/अष्ट)

(घ) स्थानानि वर्णानाम्।

(अष्ट/सप्त)

(ङ) घोषा वा सर्वे।

(संवृताः/विवृताः)

(च) दाराक्षतलाजासूनां च।

(बहुत्वम्/एकत्वम्)

3. यथायोग्यं योजयत -

1×6=6

(क) नित्यपर्यायवाची

-

सर्वलोकस्य

(ख) शास्त्रेण

-

तद्धिताः

(ग) सप्तद्वीपा

-

व्याकरणम्

(घ) प्रयोगे

-

वसुमती

(ङ) प्रोक्तादयश्च

-

धर्मनियमः

(च) लक्ष्यलक्षणे

-

सिद्धशब्दः

4. सत्यकथनानां समक्षे "आम्" असत्यकथनानां समक्षे "न" इति लिखत - 1×7=7
- (क) प्रदीपटीकाकारः कैव्यटः अस्ति ?
- (ख) व्याकरणशब्दे उपसर्गद्वयं वर्तते।
- (ग) तिथिशब्दः पुल्लिङ्गः अस्ति।
- (घ) पाणिनिः दाक्षीपुत्रः नास्ति।
- (ङ) अभ्रशब्दः नपुंसकलिङ्गः अस्ति।
- (च) स्वरवर्णार्थं संयुतं ब्रह्मलोके महीयते।
- (छ) वार्तिककारः पाणिनिः अस्ति।
5. एकपदेन उत्तरत - 1×7=7
- (क) केन शब्देन महाभाष्यं प्रारभ्यते ?
- (ख) केषां वर्णानां नासिकास्थानमुच्यते ?
- (ग) पशुपशाह्निके पशुपश शब्दस्य कोऽर्थः ?
- (घ) केषां रक्षार्थं व्याकरणम् अध्येयम् ?
- (ङ) प्राकृते संस्कृते वर्णाः केन प्रोक्ताः ?
- (च) "पुमान्" कीदृशं सूत्रं वर्तते ?
- (छ) घुसंज्ञककिप्रत्ययान्ताः शब्दाः कस्मिन् लिङ्गे प्रयुक्ताः भवन्ति ?
- अतिलघूत्तरीयाः प्रश्नाः - 2×10=20
6. कीदृशे शब्दज्ञाने धर्मः भवति ?
7. कति पदजातानि सन्ति लिखत ?
8. गो इत्यस्य के अपभ्रंशशब्दाः तान् लिखत ?

9. पदशः स्वरशः शब्दयोः कः प्रत्ययः केन सूत्रेण च भवति ?

10. "तज्ज्वलति" इत्यत्र कः सन्धिः केन सूत्रेण च भवति ?

11. लिङ्गानुशासने केषाम् अनुशासनम् अस्ति ?

12. मातृशब्दे कः धातुः अस्ति ?

13. कति ऊष्मवर्णाः सन्ति ? तान् लिखत।

14. पाठकगुणान् लिखत।

15. वर्णान् कथं प्रयोजयेत् ?

लघूत्तरीयाः प्रश्नाः —

3×6=18

16. एकं भ्राजश्लोकं लिखत।

अथवा

दुष्टः शब्दः श्लोकं लिखत।

17. शब्दानुशासनस्य कति आनुषङ्गिक प्रयोजनानि सन्ति ? तेषां नामानि लिखत।

अथवा

कति मुख्यप्रयोजनानि सन्ति नामपुरस्सरम् असन्देहप्रयोजनस्य उदाहरणं लिखत ?

18. कित्प्रत्ययान्तान् पञ्चशब्दान् लिखत।

अथवा

ऊङ्प्रत्ययान्तान् शब्दान् लिखत।

19. विंशत्यादिरानवतेः सूत्रस्य अर्थं लिखत।

अथवा

भूमिविद्युत्सरित् सूत्रस्य अर्थं लिखत।

20. वेदाङ्गानां नामानि लिखत।

अथवा

“शिक्षा” वेदानां कौटुशम् अङ्गमस्ति निरूपयत ?

21. केषां ह्रस्वादिभेदाः भवन्ति, ह्रस्वभेदरहिताश्च के वर्णयन्त ?

अथवा

के मूर्धन्यवर्णाः, तान् लिखत ?

दीर्घोत्तरीयाः प्रश्नाः —

4x5=20

22. कतिभिः प्रकारैः विद्योपयुक्ता भवति ? व्याख्यां कुरुत।

अथवा

“द्रव्यं हि नित्यम् आकृतिः अनित्या” महाभाष्यानुसारं व्याख्यां कुरुत।

23. शब्दज्ञाने धर्मः आहोस्वित् प्रयोगे व्याख्यां कुरुत।

अथवा

शब्दो नित्यः आहोस्वित् कार्यः व्याख्यां कुरुत।

24. “सारस्वतीम्” इत्यस्य व्याख्यां कुरुत।

अथवा

“सुदेवो असि” इत्यस्य व्याख्यां कुरुत।

25. देवासुरात्म.....सूत्रस्य व्याख्यां कुरुत।

अथवा

चमसांस.....सूत्रस्य व्याख्यां कुरुत।

26. मन्त्रोहीनः स्वरतोवर्णतोवा श्लोकस्य व्याख्यां कुरुत।

अथवा

येनाक्षरसमाम्नाय श्लोकस्य व्याख्यां कुरुत।

27. भगवतः पतञ्जलेः परिचयं लिखत।

5×1=5

अथवा

प्रथमाहिकस्य प्रतिपाद्यविषये निबन्धं लिखत।

28. पाणिनेः परिचयं लिखत।

5×1=5

अथवा

लिङ्गानुशासनस्य प्रतिपाद्यविषयं लिखत।

